

RIPSZÁM, DÓRA

A brief history of the regulation of human trafficking in Hungary

(Abstract)

In my study, I briefly examine the history of the regulation of human trafficking in Hungary, from the Csemegi Code to the legally effective Penal Code.

Human trafficking as a concept and as a phenomenon is not new, its historical roots are very deep and can be linked to slavery.

The appearance of the crime of human trafficking in Hungarian criminal law is not the result of its domestic development, but was introduced into the European and Hungarian legal system due to the obligation created by accession to international conventions.

Although trafficking in human beings was first introduced into the Hungarian Criminal Code with the 1998 amendment of the 1978 Criminal Code, it has undergone significant changes three times, mainly with regard to international legal acts. As the international nature of human trafficking is undeniable, various international conventions, guidelines, protocols, reports and strategies play an important role.

Act V of 2020 fundamentally changed the legal situation of human trafficking.

Jegyzetek

<sup>1</sup> VIRÁG György: Áttekintés. In GYURKÓ Szilvia – VIRÁG György (szerk.): *Emberpiac. A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői*. Budapest, 2009. ESZTER Alapítvány, 7–14. p.

<sup>2</sup> BELOKAPA, Ivana: *Trgovanje djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja*. (Egyetemi doktori disszertáció) Zágráb, 2016. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

<sup>3</sup> KUBISCH Károly: *Az emberkereskedelem büntetőjogi megítélésének morális és szabályozási vonatkozásai*. (Egyetemi doktori disszertáció) Budapest, 2021. Károli Gáspár Református Egyetem

<sup>4</sup> BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész. Nyolcadik, hatályosított kiadás*. Budapest, 2021. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1013. p.

<sup>5</sup> 1933. évi III. törvény a rabszolgaság tárgyában Genfben, 1926. évi szeptember hó 25-én kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

<sup>6</sup> 1958. évi 18. törvényerejű rendelet a rabszolgaságra vonatkozóan Genfben, 1926. évi szeptember hó 25. napján kelt Egyezmény módosítása tárgyában New Yorkban, 1953. évi december hó 7. napján kelt Jegyzőkönyv és Melléklete, továbbá a rabszolgaság, a rabszolga kereskedés, valamint a rabszolgasághoz hasonló intézmények és gyakorlatok eltörlése tárgyában Genfben, 1956. évi szeptember hó 7. napján kelt Kiegészítő Egyezmény kihirdetéséről.

<sup>7</sup> 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

<sup>8</sup> KISS Zsigmond: A személy elleni bűncselekmények. In BERKES György (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. 2. kiadás. Budapest, 1999. HVG–ORAC, 475. p. Idézi GELLÉR Balázs József: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In POLT Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár. 3. kötet., különös rész*. Budapest, 2013. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, 265–294. p.

<sup>9</sup> GELLÉR 2013. 275–276. p.

<sup>10</sup> „Emberkereskedelem  
 175/B. § (1) Aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatás fejében átad, átvesz, más személyért elcserél, illetve e célra másnak megszerez, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.  
 (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt  
 a) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,  
 b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,  
 c) munkavégzés végett,  
 d) fajtalanság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanság vagy közösülés végett követik el.  
 (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) a (2) bekezdésben meghatározott esetek közül kettő szerint minősül, illetve ha a bűncselekményt  
 b) bűnszervezet tagjaként,  
 c) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követik el.  
 (4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt  
 a) a (2) bekezdésben meghatározott esetek közül három szerint minősül, illetve ha a bűncselekményt,  
 b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére bűnszervezet tagjaként,  
 c) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló és a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére követik el.  
 (5) A büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt munkavégzés és fajtalanság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanság vagy közösülés végett  
 a) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére, bűnszervezet tagjaként,  
 b) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló és a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére követik el.  
 (6) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”  
<sup>11</sup> 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról. 43. §.  
<sup>12</sup> GELLÉR 2013. 276. p.  
<sup>13</sup> BLASKÓ Béla – HOLLÁN Miklós – MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter: *Büntetőjog. Különös rész I*. Budapest–Debrecen, 2021. Rejtjel Kiadó, 563. p.  
<sup>14</sup> 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.  
<sup>15</sup> 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló.  
<sup>16</sup> BELOVICS–MOLNÁR–SINKU 2021. 192. p.  
<sup>17</sup> „175/B. § (1) Aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.  
 (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,  
 b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,  
 c) munkavégzés céljából,  
 d) fajtalanlás vagy közösülés céljából,  
 e) emberi test tiltott felhasználása céljából,  
 f) bünszövetségben vagy  
 g) üzletszerűen követik el.
- (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt  
 a) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, vagy  
 b) a (2) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott célból  
 1. erőszakkal vagy fenyegetéssel,  
 2. megtévesztéssel,  
 3. a sértett sanyargatásával követik el.
- (4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt  
 a) a (2) bekezdés a)–b) pontjában, vagy a (3) bekezdés a) pontjában meghatározott személy sérelmére, a (2) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott célból, illetve a (3) bekezdés b) pontja 1-3. alpontjában meghatározott módon, vagy  
 b) tiltott pornográf felvétel készítése céljából követik el.
- (5) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére  
 a) a (2) bekezdés c)–e) pontjában meghatározott célból,  
 b) a (3) bekezdés b) pontja 1-3. alpontjában meghatározott módon, vagy  
 c) tiltott pornográf felvétel készítése céljából követik el.
- (6) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”
- <sup>18</sup> 2001. évi CXXI. törvény a *Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról*. 21. §.
- <sup>19</sup> FEHÉR Lenke: Emberkereskedelem Magyarországon. In PÓCZIK Szilveszter – DUNAVÖLGYI Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok*. Budapest, 2008. HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 425–445. p.
- <sup>20</sup> BLASKÓ–HOLLÁN–MADAF–PALLAGI–POLT 2021. 161. p.
- <sup>21</sup> „192. § (1) Aki más  
 a) elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, illetve  
 b) az a) pontban meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében szállít, elszállít, elrejt vagy másnak megszerez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.  
 (2) Aki más kizsákmányolás céljából elad, megvásárol, elcserél, átad, átvesz, toboroz, szállít, elszállít, elrejt vagy másnak megszerez, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.  
 (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberkereskedelmet  
 a) személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,  
 b) erőszakkal vagy fenyegetéssel,  
 c) megtévesztéssel,  
 d) a sértett sanyargatásával,  
 e) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélve,  
 f) emberi test tiltott felhasználása céljából,  
 g) hivatalos személyként, e minőséget felhasználva,  
 h) bünszövetségben vagy  
 i) üzletszerűen követik el.  
 (4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha  
 a) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,  
 b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) be-

- kezdés b)–i) pontjaiban foglaltak valamelyike szerint minősül, vagy  
 c) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz.  
 (5) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha  
 a) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,  
 b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés valamely pontja szerint is minősül,  
 c) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz, vagy  
 d) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.  
 (6) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha  
 a) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés valamely pontja szerint is minősül,  
 b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz, vagy  
 c) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.  
 (7) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.  
 (8) E § alkalmazásában kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés.”
- <sup>22</sup> WINDT Szandra: *A láthatatlan ember. Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon*. Budapest, 2021. Országos Kriminológiai Intézet, 236. p.
- <sup>23</sup> Uo. 18. p.
- <sup>24</sup> 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről.
- <sup>25</sup> 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről szóló.
- <sup>26</sup> WINDT Szandra: A gyerek: érték vagy értékes árucikk? *Belügyi Szemle*, 2022. 8. sz. 1687–1703. p. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.7>
- <sup>27</sup> Végső előterjesztői indokolás az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvényhez – *Indokolások Tára*. 2020/34.
- <sup>28</sup> *Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.) III. cikk (1) bekezdés.
- <sup>29</sup> *Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez*. 2022. május 25. időállapotú, 2022-es Jogtár-formátumú kiadás, ISBN 978-963-594-038-7
- <sup>30</sup> KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. 2022. március 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás
- <sup>31</sup> Uo.
- <sup>32</sup> 2012. évi C. törvény a *Büntető Törvénykönyvről*. 192. §.
- <sup>33</sup> KUBISCH Károly: Az emberkereskedelem törvényi tényállásának új szabályozási aspektusai. In BARÁTH Noémi Emőke – MEZEI József (szerk.): *Rendészet–Tudomány–Aktualitások*. Budapest, 2020. Doktoranduszok Országos Szövetsége, 113–129. p.
- <sup>34</sup> Alf-Marty képe (Pixabay) <https://pixabay.com/photos/child-child-at-the-window-window-2667485/>

Az 1723-as év a magyar jogtörténetben kiemelkedő jelentőségű, hiszen ebben az évben szentesítették a *Pragmatica Sanctiót*, ami a magyar alkotmánytörténet egyik legfontosabb, legnagyobb hatású dokumentuma. Szintén ekkor állították fel a Helytartótanácsot, illetve bírósági reformokat is bevezettek. Magyarország 2023-ban ünnepelte ennek 300. évfordulóját, így ebben az évben országszerte több, a felsoroltakat középpontjába helyező konferenciát szerveztek. Az emlékév eseményei-be bekapcsolódva 2023. október 4-én az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tanácstermében gyűlt össze számos kiváló előadó és érdeklődő a kar Magyar Állam- és Jogtörténelmi Tanszéke, az MTA IX. Osztály Jogtörténelmi Albizottsága és a HUNREN-ELTE Jogtörténelmi Kutatócsoport együttműködésé által megszervezett konferencián. A megjelenteket Beliznai Kinga (PhD habilitált egyetemi docens) tanácskezelő asszony köszöntötte. Megnyitó beszédében felidézte az 1723-as év történéseit, azok jelentőségét, valamint ismertette, hogy a konferencia ezek közül a *Pragmatica Sanctióval* és a Helytartótanáccsal fog foglalkozni, ennek megfelelően a tudományos tanácskozás két szekcióra oszlik.<sup>1</sup>

Az első szekció vezetését szintén ő látta el. A nyitó előadást Szijártó M. István (DSc, egyetemi tanár, ELTE BTK, Történelmi Intézet) tartotta meg, *A Pragmatica Sanctio és a magyar rendiség* címmel. Professzor úr kiemelte, hogy bizonyos értelemben vendégként, kívülállóként van a konferencián jelen, hiszen az ELTE BTK egyetemi tanára, történész. Ennek megfelelően előadásában elsősorban történelmi szempontból hallhattunk a *Pragmatica Sanctió*ról és háttéréről. A *Pragmatica Sanctio* elfogadásánál kulcsfogalomként jelent meg a béke és a nyugalom, mivel az védelmet biztosított az ország számára. Az előadó sorra vette az elfogadásig vezető folyamat főbb mozzanatait, nyomatékosítva, hogy az korántsem volt zökkenőmentes. Az udvarnak egy ilyen dokumentum elfogadtatása már régóta céljában állt, a rendek azonban erre hajlandóságot nem mutattak. Ezt szintén jelzi, hogy az elfogadásért cserébe a törvény elfogadtatásának folyamatában többeknek is címet, pénzt, birtokadományokat juttattak.

A magyar rendiség és az udvar kapcsolatát általában tartós konfliktusok jellemezték, egyezségek csupán rövid időtartamra jöttek létre a felek között. Egyre többen szorgalmazták azonban egy hosszú távú, tartós kompromisszum megkötését, hangsúlyozva a közjó érdekében cselekvést, a béke és nyugalom fontosságát. Megjegyzendő, hogy ekkor még az oszmánoktól való félelem is jogosan állt fenn, ezért a vármegyék is támogatták a *Pragmatica Sanctio* elfogadását. A Rákóczi-szabadságharc 1711-es lezárása is egy ilyen, az imént említett kompromisszum volt, a *Pragmatica Sanctio* 1722-es elfogadása pedig ezt követően az első visszajelzésként értékelhető e kompromisszumos politika sikeréről. 1741 történései ugyancsak visszajelzést jelentettek, hiszen az ország kimaradt a Hurgwitz-féle reformokból. A 18. századi rendiség meghatározó eleme volt a *Pragmatica Sanctio*. Szijártó professzor úr előadása végén kiemelte annak jelentőségét, hogy közös európai örökségünk része az, hogy az abszolutizmus

Erdei Evelin – Mikus Dóra

## „1723 – A magyar alkotmánytörténet nagy esztendeje” – konferenciabeszámoló

korában, Európa keleti régiójában a magyar diéta egy működőképes parlament volt, míg kortársakat idézve pedig azt, hogy a magyar egy szabadságszerető nép, amire a történelem oktatásában is kellő figyelmet kellene fordítani.<sup>2</sup>

A *Pragmatica Sanctio* elfogadása hazai háttérének feltérképezése után nemzetközi kitekintést kaphattak a jelenlevők. A konferencián másodikként ugyanis Liktör Zoltán Attila (PhD, főtanácsadó [Kúria], megbízott előadó [PPKE JÁK]) tartotta meg előadását *„Indivisibiliter ac Inseparabiliter”, avagy a spanyol jog hatása a magyar trónbetöltés rendjére. Gondolatok az 1723. évi I–II. tc. háttéréhez* címmel. Az előadó először is felhívta rá a figyelmet, hogy a Habsburgok befolyása nem csupán Bécsre és vonzáskörzetére terjedt ki, hiszen létezett a dinasztia-nak egy spanyol ága is. Ennek hatása nemcsak az általuk megkötött házasságok lévén terjedt ki országunkra, hanem a spanyol jog is hatással volt a magyar jogra, kiváltképpen a trónbetöltés rendjére. A spanyol jogban már a 13. században szabályozták a trónöröklési rendet. Meghatározó volt a hitbizományi szemlélet, amelynek alapján az egész országot egy nagy családi birtokként, elidegeníthetetlen vagyonként kezelték. A birodalom felosztására nem kerülhetett sor, mindig csak egy örökös volt. Új területeket az öröklési rendbe való bekerüléssel igyekeztek szerezni, sőt a későbbiekben ez vált az országok egyben tartásának legfőbb eszközévé. Amennyiben egy spanyol uralkodónak nem született fiúörököse, az elsőszülött infánsnőket osztrákokhoz házásították, hogy így biztosítva legyen a dinasztia öröklése. A két ház, pontosabban a Habsburgok házának két ága között hét ilyen házasság kötött. Mindez természetesen a német és osztrák jogon is lenyomatot hagyott.

Szintén a spanyol szemlélet tükröződik a feloszthatatlanság és elválaszthatatlanság (*Indivisibiliter ac Inseparabiliter*) elvében, illetve a nőági öröklés kapcsán, amelyek később köztudottan a *Pragmatica Sanctió*ba is belekerültek. Az előadó a spanyol ág terjeszkedése, befolyása kapcsán kitért rá, hogy a történelem során arra is adódott példa, hogy a magyar trónra a Habsburg-dinasztia spanyol ágának uralkodója igény tartson. A későbbiekben azonban

arra törekedtek, hogy a spanyol és osztrák császári örökség lehetőleg ne kerüljön egy kézbe, ennek érdekében pedig megállapodásokat is kötöttek. Szijártó professzor úrhoz hasonlóan Liktör Zoltán Attila is kiemelte, hogy a *Pragmatica Sanctio* elfogadását megelőző időszakban az oszmánok az ország biztonságára nézve még mindig komoly fenyegetést jelentettek, ezért is bírt nagy jelentőséggel a trón öröklésének megnyugtató rendezése. Vagyis kijelenthető, hogy a nőági örökösödés elfogadása mögött komoly biztonságpolitikai megfontolások is álltak. Összegezve elmondható, hogy a spanyol jog behozatala hazánkba egészen a 16. századig nyúlik vissza, és meghatározó szerepe volt benne a családi, dinasztikus kapcsolatoknak – zárta előadását Liktör Zoltán Attila.<sup>3</sup>

A nemzetközi háttérre való kitékintést követően ismét hazai vizekre eveztünk, a szekció következő előadása *A Pragmatica Sanctio mint lex fundamentalis a magyar alkotmánytörténetben* címet viselte. Alapvetően arra a kérdésre igyekezett választ nyújtani, hogy a magyar *Pragmatica Sanctio* valóban tekinthető-e egy önálló alkotmányerejű törvénycsomagnak. Az előadó, Képes György (PhD, habilitált egyetemi docens [ELTE ÁJK]) először a *leges fundamentales* koncepcióját fejtette ki. A *leges fundamentales* fogalma régi korokra vezethető vissza, a modern alkotmányok előfutáraként tekinthetünk rá. Olyan írott és íratlan szabályokat takart, amelyeket még az Isten kegyelméből uralkodó királyoknak is kötelessége volt betartani. Ilyen szabály például a vallás tiszteletben tartása, a feloszthatatlanság, vagy éppen a trónöröklés rendje. Ebbe a felfogásba, sorba illeszkedett a *Pragmatica Sanctio* is.

Képes György átfogó kitékintést nyújtott arról, hogy a *leges fundamentales* más európai országokban milyen módon jelent meg. Többek között kitért a francia, az angol, a svéd és a dán koncepciókra, berendezkedésekre is. Kiemelte, hogy főként az északi monarchiák voltak azok, amelyek erőteljesen hozzájárultak ennek az alkotmányjogi koncepciónak a továbbfejlesztéséhez. Ezt követően tért rá a magyar *Pragmatica Sanctió*ra, ami az általánosan bevett szóhasználatban nem jelent mást, mint gyakorlati rendezést. Eredeti jelentésében azonban a közügyek jogilag kikényszeríthető szabályozását jelöli, amelynek megsejgése jogkövetkezményekkel járt.

Elfogadtatására már jóval korábban is voltak törekvések, a magyar rendek azonban elutasították ezeket. Az öröklés rendezéséről már 1703-ban titkos megállapodás született, ez volt a *pactum mutuae successionis*. A majdani magyar uralkodóként III. Károly és testvére, I. József által megkötött egyezségben azt rögzítették, hogy a birodalom országai oszthatatlan egységet alkotnak. Az trónöröklés kérdése viszont továbbra sem rendeződött megnyugtatóan, mivel féléo volt a dinasztia férfiágának kihalása. 1715 után a magyar rendeknél egy szemléletváltozás következett be, a trónnak ugyanis ekkorra már nem maradt fiúörökös, csupán két leány. A *Pragmatica Sanctio*, azzal pedig a leányági örökösödés elfogadása azonban még mindig váratott magára. Az osztrák örökös tartományokban a *Pragmatica Sanctió*t 1720 tavaszán könnyűszerrel jóváhagyatták, a magyar rendek azonban továbbra is számos követeléssel éltek. Nem fogadták el, hogy ál-

talánosságban legyen szó leányágakról, annak konkrét megjelölését akarták. Emellett ragaszkodtak ahhoz, hogy a rendek fenntarthatassák a jogot a koronázás, a koronázási eskü letétele és Magyarország függetlenségének megerősítése kapcsán. A régóta várt kompromisszum a rendek és az uralkodó között végül 1722-ben született meg.

Miként az köztudott, a *Pragmatica Sanctio* szentesítésére az ezt követő évben került sor. S hogy mi képezte az alapvető különbséget egyszerű dinasztikus megállapodás és a *Pragmatica Sanctio* között? Miért tekinthetünk rá *lex fundamentalis*ként? Nos elmondható, hogy eltérő rendelkezéseket tartalmazott kizárólag a Magyar Királyságra, hatálya független volt másik államokkal fennálló szövetségtől, dinasztikus uniótól, illetve nem volt felmondható még forradalmi úton sem – válaszolta meg előadása gondolatmentének fő kérdését Képes György.<sup>4</sup>

A délelőtti szekció utolsó előadója Képesy Imre (PhD, tanársegéd [ELTE ÁJK], tudományos segédmunkatárs [HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport]) volt. Előadása, amely *A Pragmatica Sanctio mint hivatkozási alap az 1860-as évek közjogi vitáiban* címet viselte, a konferencia témáját más perspektívából tárgyalta. Képesy Imre előadását azzal a két kérdés felvetésével kezdte meg, amelyek a *Pragmatica Sanctio* kapcsán az 1860-as évek közjogi vitái során merültek fel. E két kérdés nevezetesen: Mi is az a *Pragmatica Sanctio*? Kit és mire kötelez?

Azt, hogy a *Pragmatica Sanctio* még ekkor is milyen vehemens, nagy jelentőséggel bírt, remekül jelzi, hogy egyedül Deák Ferenc 21 alkalommal hivatkozott rá felirati javaslatában. Az 1848 és 1867 közötti időszakot „belpolitikai téren radikális fölforgatás” jellemezte – idézte a kortársakat az előadó. Az októberi diploma az eredeti elképzelés szerint föderatív államszervezetet hozott volna létre, kiszélesítve ezáltal a birodalmi ügyek körét. A törvényhozást birodalmi parlamentben, delegált tagokkal képzelték el. A javaslatok alapján a pénzügy nem kizárólagos ügy lett, a külügy és hadügy azonban uralkodói felségjog maradt (volna). A februári pátensben az uralkodó Schmerlingnek adott igazat, ebből fakadóan modernebb szervezés és centralizáció érvényesült. Néhányan felhívták a figyelmet arra, hogy a magyaroknak figyelembe kell venniük, hogy az osztrák meglátás szerint egy visszafoglalt ország pozíciójában vannak, s jogaikból annyit kapnak vissza, amennyit nekik engednek. Az 1861. évi ország(os)gyűlésen a *Pragmatica Sanctio* megítélése meglehetősen változatos volt. Egyesek vitatták, hogy valóban kötné az országot, az arra való hivatkozásokat pedig következtetlenné, illetve elhibázottnak tartották. Többen azt az álláspontot képviselték, hogy a *Pragmatica Sanctio* a magyar közjogban ismeretlen, azt a *Corpus Iuris* sem említi. Kiemelt kérdés volt annak megítélése, hogy a két ország közötti közjogi viszony perszonálunióknak vagy reálunióknak értékelhető-e. Miként számos más kérdésben, ebben sem alakult ki egységes álláspont. Az uralkodói leirat végül azt rögzítette, hogy reálunió és nem perszonálunió áll fenn, továbbá vitatta a magyarok hadügyi és pénzügyi önállóságát.

Az előadás során Képesy Imre számos személy véleményét, *Pragmatica Sanctió*ra való hivatkozását, vé-

lekedését ismertette. Ezek remekül érzékeltették, hogy a törvénynek még ekkor is mekkora jelentősége volt. Az előadás végéhez érve hangsúlyozta, hogy az 1860-as évek közjogi vitáiban a *Pragmatica Sanctio*t és a rá való hivatkozást a különböző oldalon álló felek egyaránt felhasználták érveikben, amely során mindannyian saját érdeküket alátámasztó következtetéseket igyekeztek levonni belőle.<sup>5</sup>

A második szekciót Képes György nyitotta meg, és vezette fel a szekcióban szereplő előadások témáját. A szekció első előadását Szabó István (rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár [PPKE JÁK]) tartotta *A Habsburg Birodalom kormányzata és a Magyar Királyság igazgatása* címmel. Az előadást azzal a kérdésfelvetéssel kezdte, hogy a magyar alkotmány jellegét tekintve inkább *Landesverfassung* típusú-e, ahol a tartományi szintek felett egy felsőbb közigazgatási szint áll, vagy inkább a *Reichsverfassung* típusba sorolható, amely azonban unitárius államokban szokatlan. Emellett Liktör Zoltán Attilához hasonlóan kitért az országok címerek által képviselt politikai üzenetének a jelentőségére is, tekintve, hogy ezek egymás melletti vagy egymásban történő elhelyezkedése az egyenrangúság vagy az alárendeltség szempontjából eltérő értelmezésre ad lehetőséget.

Az előadó ezt követően annak a kérdésnek a tárgyalására tért át, hogy amennyiben a közigazgatás minden szerve az uralkodónak alárendelve működik, van-e egyáltalán jelentősége annak, hogy egy közigazgatási szerv lokális (tehát csak a Magyar Királyság területére van joghatósága) vagy birodalmi jellegű-e, mivel mindkét szinten ugyanazon uralkodó akarata érvényesül. Tanszékvezető úr rámutatott arra, hogy Ausztria birodalmi államfővel rendelkezett, így minden örökös tartományban a császár töltötte be az államfői szerepet, és a helytartók az ő meghosszabbított kezéiként működtek. Az előadó az 1723-as *Pragmatica Sanctio* kapcsán elemezte, hogy az igazán vitatott közös védelem milyen közös igazgatási szervezet intézményesítését követelte meg, és az 1867-es kiegyezés kapcsán hangsúlyozta, hogy a közös minisztériumok a modern közigazgatás formáját képviselték, illetve az uralkodó által személyesen gyakorolt kormányzati jogok nem oszthatók meg. A kiegyezési törvény közös minisztériumokról szólt, de közös hadseregről már nem, és a főhadúri jogok kifejezett rögzítésével a magyar királyi jogokat megerősítette, de ez szervezeti elkülönülést már nem eredményezett. A király kormányzati jogait az áprilisi törvények nem korlátozták, csak ellenjegyzéshez kötötték, így a közigazgatás törvényhez kötöttsége 1867 után az ellenjegyzéssel érvényesült.

Előadása végén professzor úr kifejtette, hogy a király állandó távollétének következtében a magyar rendek a nádor pozíciójának megerősítésére törekedtek, sőt az 1848-as országgyűlés a nádor királyhoz hasonló felelőtlenségét követelte, aminek eredményeként azonban a feladatkörök elmosódtak volna, ez pedig aggodalmat keltett az udvarban. Kompromisszumos megoldásként az udvarban István nádor felelőtlenségét elismerték, de csak az övét, ami által kvázi államfővé vált. A nádorra vonatkozó rendelkezéseket azonban 1867-ben a kiegyezés során eltörölték, és

ezáltal a szabad nádorválasztást végtelen időre elhalasztották – zárta előadást Szabó István.<sup>6</sup>

A konferencia soron következő előadását Mezey Barna (DSz, professor emeritus [ELTE ÁJK], egyetemi tanár [SZE DF ÁJK]) tartotta meg *A Helytartótanács mint a magyar központi közigazgatás modern csúcsszerve* címmel. Az előadó kifejtette, hogy Nyugat-Európában az abszolút monarchia központosítási folyamatában két jellegzetes tendencia figyelhető meg, míg Franciaországban a rendek maguk monopolizálták a közigazgatási szerveket, addig Angliában parlamentbe szerveződtek, és ott próbálták érdekeiket érvényesíteni. Magyarországon a központosítás kérdése a 15–16. században éleződött ki, amikor a Habsburgok megjelenése az abszolutizmus igényét hozta magával. A bürokráciának ekkor még csak foltjai voltak, így a rendek személyes megbízottak általi igazgatást alkalmaztak, később ezt a réteget váltotta fel a modern hivatalnokosztály, de a magyar szervek megtartották a rendies igazgatás mentalitását, amely egyben volt familiáris és bizalmi jellegű.

Az előadó különös figyelmet szentelt a magyar rendi szervek kibontakozásának, amelyekhez ugyan külföldről érkezett egy félig kidolgozott minta, de ezt a politikai elit a rendi tradíciókkal ellentétes volta miatt ellenezte. Példaként említette a Magyar Tanácsot, amelynek felajánlott tagságát az országgyűlés arra hivatkozva utasította el, hogy a magyar tanácsosok az udvarban nem az országot képviselik, hanem pusztán magánemberként vannak jelen. A következőkben a Helytartóságról mint a helytartó melletti, első állandóan működő tanácsról esett szó. Ez a szerv a Helytartótanács elődjeként tartható számon, és állandó székhelyen végezte tevékenységét, ami lehetővé tette egy hivatalszerűen működő szerv későbbi kialakulását, azonban a róla szóló feljegyzések 1550 környékén megszűntek. Az előadó kifejtette, hogy a fejlődés szempontjából izgalmas lehetett volna, ha a Helytartóság állandósul, de annak okán, hogy az alkotmány felfüggesztésével hozzáták létre, erre nem volt lehetőség.

Ezt követően az előadó az 1712 és 1715 közötti magyar országgyűlés fontos felvetéseire tért át, különösen arra, hogy a magyar közigazgatási szervek ne más udvari kormányzóktól, hanem közvetlenül a királytól függjenek, és így egyenrangúak legyenek a többi szervvel. Mezey Barna azonban rámutatott, hogy nem sikerült elérni a Helytartótanács egyenrangú, közvetlenül a királynak alárendelt felső szervvé válását, sőt ehelyett az betagozódott az udvari szervek alá, *Land* szintű szervvé, a király végrehajtó szervévé vált. Ennek ellenére a szerv modern jellegűnek minősült, mivel a modern bürokrácia és a szakkerülő hivatalnokok rendszere tartozott hozzá, így állandó székhellyel, kötelezően ülésező tanácsokkal, fizetett tanácsosokkal, komoly adminisztratív munkateherrel és megfelelő végrehajtó apparátussal rendelkezett. A Helytartótanács illetékessége alapvetően Magyarországra terjedt ki, azaz Erdélyre, Horvátországra és a Délvidék jelentős területeire nem, ezáltal nem tekinthető klasszikus értelemben vett országos szervnek, mivel csonkán működő szervezettel rendelkezett. Előadásának összegzésében Mezey Barna kifejtette, hogy a Helytartótanácsra jellemző volt a

szakszerűség, mivel szakképzett és egyetemi végzettséggel is rendelkező személyek dolgoztak benne, ami egyben a modern bürokrácia jellemzője is.<sup>7</sup>

A konferencia hetedik előadását Gosztonyi Gergely (PhD, habilitált egyetemi docens [ELTE ÁJK]) tartotta *Miért nem kedveltük a Helytartótanácsot? Fejezetek a cenzúra hazai történetéből* címmel. Az előadó a kontextus megteremtése céljából részletezte a Helytartótanács és a cenzúra kapcsolatát, kifejtve, hogy jóllehet a Helytartótanács nem aratott osztatlan sikert, mégis inkább végrehajtója, mintsem kulcsszereplője volt a magyarországi cenzúrának az 1823–1848-as időszakban, tekintve, hogy a lényeges kérdések valójában az udvarban dőltek el. Jonathon Greennek a *Cenzúra enciklopédiája* című könyvére hivatkozva kifejtette, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a cenzúra kezdetektől fogva kéz a kézben járt, így ahogy a kommunikáció terjedt, úgy nőtt a cenzúra, mivel ugyanolyan ősi az a vágy, hogy beszéljünk, mint az, hogy elnyomjuk. Az előadó felhívta a figyelmet továbbá az *Index Librorum Prohibitorum*ra, vagyis a tiltott könyvek jegyzékére, és megjegyezte, hogy az első cenzorok a római katolikus egyház tagjai voltak.

Az előadó a cenzúra hazai szabályozásának történetével folytatta. 1726-ban a kiadványok kéziratát már be kellett küldeni a Helytartótanácsnak, és csak a revizor engedélyével lehetett nyomtatni, de ez egy számtalan kivétellel működő, és a római katolikus egyház által ellenőrzött rendszer volt. Mária Terézia uralkodása alatt jött létre a pozsonyi cenzúra, majd 1751-ben a bécsi Cenzúrabizottság, ahol a revizorokat megbízható római katolikusoknak kellett kiválasztaniuk. Az előadó részletezte, hogy II. József uralkodása alatt a cenzúra jelentős átalakításon ment keresztül, amely során három fő célt tartottak szem előtt: az egységesítést, az átláthatóságot, vagyis a katolikus egyház visszaszorítását és a tartalmi enyhítést. Ennek keretében 1781-ben fogadták el a cenzúrarendeletet, amely enyhébbnek mutatkozott a tudományos művekkel, ugyanakkor szigorúan fellépett a trágársággal és az erkölcsellenességgel szemben. A helytartótanácsi cenzúra teljesen a bécsi cenzúra irányítása alá került, amelynek eredményeként az előzetes cenzúra decentralizálódott, míg az utólagos ellenőrzés centralizálódott. A sajtó célja ebben a korban a

felvilágosodás eszméinek terjesztésében állt, aminek eredményeként 1780 és 1790 között 23 új hírlap és folyóirat jelent meg, és közülük 10 volt magyar nyelvű. II. Lipót uralkodása alatt az előadó szerint visszaesés következett be, mivel az 1790-es cenzúrarendelet visszavonta a korábbi engedményeket, tiltva a kormány, az uralkodó és az egyház kritikáját.

Ezt követően az előadó kifejtette, hogy I. Ferenc – aki a cenzúra szervezetét II. Józseftől, de a szellemiségét II. Lipóttól vette át – uralkodása alatt a cenzurális intézkedések határozottabban váltak annak érdekében, hogy megelőzzék a trón, a társadalmi és állami rend fenyegetettségét. Így csökkentették a lapok számát, és egyre szigorúbb cenzurális tiltásokat vezettek be. A magyar cenzúra irányítása továbbra is a Helytartótanács feladata maradt, de külön Könyvvizsgálati Osztályt hoztak létre, amely a bécsi utasításokat követte. Az előadó zárásként rámutatott, hogy a Magyar Királyságban a cenzúra rendszertelen, tájékozatlan, önkényes és határozatlan volt.<sup>8</sup>

A konferencia utolsó előadása során Megyeri-Pálffi Zoltán (PhD, adjunktus [ELTE ÁJK], tudományos munkatárs [HUN-REN-ELTE Jegtörténeti Kutatócsoport]) rövid, képzeletbeli városlátogatásokra invitálta a jelenlévőket, a *Közjog és építészet: a Helytartótanács épülete* című izgalmas előadásában ugyanis azt mutatta be, hogy melyik időszakban melyik városban, illetve milyen épületben működött a Helytartótanács. Előadása első felében nagy részletességgel mutatta be a Helytartótanács 1723 és 1725 közötti működését. Az 1722–1723. évi országgyűlés egyik fő kérdése az volt, hogy a Helytartótanács mely városban kezdje meg tevékenységét, Pozsonyban vagy Pesten. 1723. május 27-én a király döntött a Helytartótanács átmenetileg Pozsonyba történő elhelyezéséről, azaz a kikötéssel, hogy amint lehet, a központba kell azt áthelyezni. Az előadó ekkor humorosan megjegyezte, hogy a magyar történelemben az átmenetiség mindig hosszan tartó, és újabb érvként szolgálva a tapasztalat mellett a Helytartótanács székhelye sokáig Pozsonyban is maradt. Egy 1725-ös forrás alapján arra következtethetünk, hogy a Helytartótanács kezdetben a pozsonyi várban működhetett. Ugyanis egy ebből az évből származó feljegyzés alapján a kamarai építész Pozsony városában keresett megfelelő házat a Helytartótanács számára, amelyet végül



A konferencia programfüzetének borítóoldala

a pozsonyi főtérre talált meg. Ennek az épületnek a mérete és felosztása már alkalmas volt arra, hogy helyet adjon a Helytartótanács 43 tisztviselője által végzett munkának.

Az előadó a továbbiakban II. József 1783–1784-es reformjait fejtette ki, amelyek eredményeként a Helytartótanács bizottsági munkájában az ügyosztályi tárgyalásra tért át, és a hatásköre is kibővült, illetve a szervet Budára, a mai Szentháromság téren található volt jezsuita iskolába költöztették, ahol működését 1784. november 1-jén kezdte meg, és itt is folytatta azt II. József haláláig. Ezt követően a rendek kérték, hogy költözzön Pestre, de ezt a kérést csak a Kúria esetében teljesítették. 1793-ban a Helytartótanács a volt Klarissza-kolostorba költözött, ahol a Kúria egykori termei és a volt ferences épület is rendelkezésre álltak. Egy 1822 és 1824 közötti bővítés során alakították

ki azt az épületet, amit ma a köztudomásúan a Helytartótanács épületeként ismerünk.

Az előadás zárásaként az előadó elemezte a Helytartótanács utóéletét is, részletezve többek között azt, hogy 1848-ban a magyar minisztériumok a Helytartótanács hivatali helyiségeit is átvették, majd 1849-ben megalakult a *Staahtalter für Ungarn* intézménye, tisztsége, majd ezt követően a Helytartótanácsot 1861-ben visszaállították, ami egészen 1867-ig működött a korábbi helyén. 1867 után ismét, ekkor már véglegesen visszatértek a minisztériumok, és a belügyminisztérium vette át a Helytartótanács helyiségeit, ami jelentős változást hozott az épület használatában. Napjainkban az egykori kolostor ismét kormányzati épületként funkcionál – zárta a város- és kormányzattörténeti sétát az előadó.<sup>9</sup>

## Jegyzetek

- <sup>1</sup> A témához lásd továbbá BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: A Kúria szervezete és működése az 1723. évi bírósági reformtól az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartásig. *Kúriai Döntések*, 2023. 71. sz. 1128–1145. p.
- <sup>2</sup> A szerzőtől mind esemény-, mind intézménytörténeti oldalról szintézisként lásd SZUÁRTÓ M. István: *A diéta: A magyar rendek és az országgyűlés, 1708–1792*. Budapest, 2005. Osiris Kiadó.
- <sup>3</sup> A témához lásd továbbá LIKTOR Zoltán Attila: Mégiscsak egy család a kettő? A Habsburg-ház „két ágának” egysége a 16. század derekán a családi egyezségek és végrendeletek tükrében – és ennek jelentősége a magyar alkotmánytörténet szemszögéből. *Pázmány Law Working Papers*, 2020. 15. sz. 1–24. p.
- <sup>4</sup> Különös tekintettel a dán alkotmányfejlődésre és az alaptörvény jellegére lásd KÉPES György: Az alkotmányos monarchia létrejötte és a parlamentáris kormányforma kifejlődése Dániában. *Acta Humana. Hungarian Centre For Human Rights Publications*, 2023. 4. sz. 19–33. p.
- <sup>5</sup> A kiegyezés előzményeihez, politikai vitáihoz lásd különösen KÉPESSY Imre: Föderalizmus, centralizmus, dualizmus – avagy a kiegyezéshez vezető út. In MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Szuvereni-*

*táskutatás*. (Jogtörténeti Értekezések 43.) Budapest, 2020. Gondolat Kiadó, 93–112. p.

- <sup>6</sup> Az államforma kapcsán kifejtett gondolatokhoz lásd SZABÓ István: Decentralizált egységállam – szövetségi állam – államszövetség. Gondolatok a Monarchia államszerveződéséről Wilhelm Brauner tankönyve nyomán. In GOSZTONYI Gergely – RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2018. ELTE Eötvös Kiadó, 255–261. p.
- <sup>7</sup> A konferencia témájáról lásd továbbá MEZEY Barna: A Pragmatica Sanctio és a magyar történeti alkotmány. *Századok*, 2023. 157. sz. 495–514. p.
- <sup>8</sup> A cenzúra és a politika kapcsolatához lásd például GOSZTONYI Gergely: A cenzúra tipizálása a politikai cenzúra rövid történetének tükrében. *Médiakutató: Médiaelméleti Folyóirat*, 2022. 1. sz. 45–57. p.
- <sup>9</sup> A jog és építészet kapcsolatához lásd továbbá MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A közigazgatási szervek épületei Magyarországon és külföldön. In TAKÁCS Péter (szerk.): *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa*. Budapest, 2020. Gondolat Kiadó, 560–603. p.

